

Alkoholi Suomessa ja Venäjällä

Amerikasta 1800-luvulla maailmalle levinneen raittiusliikkeen vaikutus Suomen alkoholipolitiikkaan on näkynyt kautta vuosikymmenten periaatteellisina ja sisällöllisinä rajoituksina. Alkoholin myynnin säännöstely johti 1900-luvun alkupuolella kieltolakiin. Suomen nykyinenkin alkoholipolitiikka noudattelee kieltolain perinteitä tuotannon valvonnan ja rajoitusten suhteen. Kotipolito on edelleen kiellettyä ja kotiviininkin valmistajat selittelevät harrastustaan matalilla alkoholiprosenteilla. Valtion monopoliasema alkoholin myynnissä on säilynyt ja lainsäädäntöön liittyvät ikä- ja anniskelurajoitukset viitoittavat suomalaisen kuluttajan tietä. Alkoholin taloudellinen tuotto ei ole Suomessa ollut valtion alkoholipolitiikkaa ohjaava tekijä, kuten Neuvostoliitossa.

Neuvostoliitto pyrki toisaalta tiukkaan kontrolliin ja säännöstelyyn, toisaalta halusi kasvattaa valtion kassavirtaa alkoholin myynnillä. Valtion monopolisoiman alkoholituotannon kaksoisrooli näkyi siten, että alkoholin vaaroista kyllä valistettiin, mutta alkoholia tuotettiin ja myytiin runsaasti ja edulliseen hintaan. Venäläisestä vodkasta tuli maailmallakin kuuluisa brändi, jonka varaan myös kansallista itsetuntoa sopi rakentaa. Tiukimmankin säännöstelyn aikaan, jolloin elintarvikkeita oli rajoitetusti ja kauppojen hyllyt pysyivät tyhjinä, vodka ei loppunut. Vodkaa myydään Venäjällä edelleen jokaisessa ruokakaupassa, eikä ostettavien pullojen määrää tai ostajan ikää juurikaan kysellä. Maan viime aikoina kiristynyt alkoholipolitiikka on lisännyt huomattavasti kotipolton suosiota – Venäjällä kuoleekin vuosittain yli 40 000 ihmistä alkoho-

limyrkytykseen. Suomessa vastaava luku on noin 400 henkeä vuodessa.

Ihmisen läheistä, vuosituhantista suhdetta alkoholiin ei kuitenkaan ole yksikään valtio onnistunut estämään rajoituksilla, lainsäädännöllä ja poliittisilla päätöksillä. Suomessa juodaan kossua salaa nurkan takana, Venäjällä mitään ei tapahdu ilman vodkaa. Voiko kuitenkin olla niin, että maassa vallitseva alkoholipolitiikka on suunnannut kansalaisten juomakulttuuria tiettyyn suuntaan? Suomessa alkoholia käytetään yksin ja salaa, Venäjällä taas kursailematta ja näyttävästi. Tiettyä uhoa ja näyttämisen halua löytyy molemmilta puolilta rajaa. Kekkosen ja konsensuksen aikaan kaikki suomalaiset venäjänkauppaa tekevät tiesivät, että ilman hyvää viinapäättä ei bisneksiin kannata ryhtyä. Ja suomalainen oli ylpeä saatuaan tunnustusta hyvästä viinapäästä. Tavallisesti neuvotteluissa todellinen keskustelu saattoi alkaa vasta kun ensimmäinen vodkapullo oli tyhjennetty. Vodka tekee ”sinuiksi” – ”*eto naš tšelovek*”, toteaa venäläinen, jos suomalainen pysyy tolpillaan kun toista pulloa korkataan. Ja suomalainenhan pysyy, kun kerran ilmaista viinaa on tarjolla – ja vieläpä luvallisesti.

Yksilön suhde alkoholiin on pysynyt vuosikymmeniä muuttumattomana molemmin puolin rajaa. Kabineteista ja teollisuushalleista on siirrytty yhä enemmän tavallisten ihmisten kohtaamisiin, mutta viina on säilyttänyt asemansa miehen mittarina. Suomalaisen suhtautuminen alkoholiin on juhmallista ja pidättyvää, hurskastakin, venäläisen taas arkista ja julkista. Presidentti Jeltsinin humalaista hölmöilyä pidettiin Venäjällä lähinnä huvittavana ja hauskana

– merkkinä siitä, että presidenttinä on vitsikäs, inhimillinen, perusvenäläinen veikko. Suomessa presidentin julkinen esiintyminen päihtyneenä saisi nopean tuomion.

Neuvostoaikaan ei alkoholin yhteiskunnallisista haitoista sopinut puhua, kuten ei huumeistakaan – venäläiset tietävät hyvin, ”ettei Neuvostoliitossa ollut huumeongelmaa” vaikka naapurin Petja jotain piikittikin. Valtiollisella tasolla Venäjällä on vasta viime aikoina ryhdytty kiinnittämään huomiota päihteiden aiheuttamiin sosiaalisiin ja yhteiskunnallisiin ongelmiin. Toki päihdeongelma on ollut olemassa, kuntoutusta ja hoitoa saatavissa, mutta avoin yhteiskunnallinen keskustelu on puuttunut. Venäläiseen mentaliteettiin kuuluu, että kiusallisista asioista ei keskustella – silloin niitä ei tarvitse ajatella. Jos kotona sattuu olemaan alkoholiongelmainen läheinen, asia kestetään tai hoidetaan perheen kesken. Julkisen keskustelun puuttuessa ei yksittäisellä ihmisellä ole kanavia saada tietoa, hoitoa tai kuntoutusta itselleen tai läheiselleen.

Suomessa päihdepoliittinen keskustelu on ollut avointa ja julkista varsin pitkään. Suunta on velvoittava myös hoitoon ohjauksen ja hoidon tarjoamisen suhteen. Työlainsäädäntö takaa päihdeongelmalliselle hoitoon ohjauksen välittömän irtisanomisen sijaan. Lisäksi päihderiippuvuutta pidetään Suomessa sairautena, ei vain luonteen heikkoutena kuten usein Venäjällä. Hoitoon hakeutuminen ei Suomessa leimaa ihmistä samoin kuin Venäjällä.

Suomeen muuttanut venäläinen maahanmuuttaja kohtaa kaksi samalta näyttävää, mutta toisistaan poikkeavaa tapaa suhtautua alkoholiin: juodaan ja paljon. Kärjistetysti voisi sanoa, että venäläinen seurallinen, kaikissa tilaisuuksissa runsas alkoholin tarjonta kohtaa suomalaisen salailevan taskumattikulttuurin. Suomeen muutettuaan venäläinen tarvitsee aikaa ymmärtääkseen, ettei ole sopivaa tarjota työpaikalla vodkaa, vaikka olisi mikä syntymä- tai muu juhlapäivä. Muiden seuraan, töihin, kurssille tai kouluun ei myöskään sovi tulla krapulaisena. Maahanmuuttajan on opittava, ettei kannata loukkaantua, vaikka suomalainen

ystävä kieltäytyy kyläreissulla vodkaryypystä. Tai ettei autoa voi ajaa muutaman lasillisen otettuaan – ja että suomalainen todella tarkoittaa sitä. Ja samaan aikaan kun suomalainen ystävä kieltäytyy kaikesta tarjotusta, kahden kesken hän pyytää venäläistä naapuriaan tuomaan seuraavalta Pietarin-reissultaan pari pulloa vodkaa – ja saa sakot ajettuaan saunailtana lähikauppaan hakemaan lisää kaljaa.

Myös naisten alkoholin käyttö on lisääntynyt molemmissa maissa. Suuren yleisön suhtautuminen naisen juomiseen on tuomitsevampaa kuin suhtautuminen miesten juomiseen. Naiset alkoholisoituvat ilman sosiaalisen verkoston tukea, salaillen asiaa ja häveten avun hakemista. Nuorten alkoholin ja muiden päihteiden käyttöön taas suomalaiset vanhemmat tuntuvat suhtautuvan sallivammin kuin venäläisvanhemmat. Niinpä suomalaisnuoret juovat avoimemmin ja aloittavat nuorempina kuin venäläisnuoret. Venäläisnuoret taas ovat taitavampia salaamaan vanhemmiltaan totuuden. Kuitenkin molemmissa maissa nuorten keskuudessa yleistyy täysraittius – ja ristiriitaista kyllä, myös nuorten humalahakuinen juominen. Venäläiset maahanmuuttajanuoret oppivat huolestuttavan nopeasti miten päihteillä pelata ja miten saavuttaa vankka sosiaalinen asema muiden nuorten silmissä. Alkoholin ja huumeiden tuonti Venäjältä voi olla nuorelle erittäin tuottoisa bisnes. Viinan vienti ja tuonti Suomen ja Venäjän rajan yli on huomattavan helppoa.

Kummallisia, sanovat venäläiset suomalaisista. Kummallisia, sanovat suomalaiset venäläisistä. Ja korkkaavat sulassa sovussa vodkapullon.

A n i t a N o v i t s k y

Kirjoittaja on Väestöliiton Kotipuu-hankkeessa työskentelevä monikulttuurisuuden asiantuntija.